ALEXANDRU BURLACU
Institutul de Filologie
(Chişinău)

MIRCEA ELIADE ŞI MIŞCAREA „GENERAȚIONISTĂ" DIN BASARABIA

Campania „generaționistă" în deceniile trei şi patru a luat proporții şi forme extrem de violente, a provocat orientări şi profesiuni de credință adeseori adverse, stârnind în presa literară mult zgomot de manifeste şi irosire de energie creatoare. Această dispută, de lungă durată, cu „strigăte mistice" şi „îndemnuri ortodoxe", e inițiată de revistele „Gândirea" şi „Cuvântul" ai căror mentori sunt Nichifor Crainic şi Nae Ionescu. Sub îndrumările lor proteguitoare şi stimulatoare îşi face apariția o nouă generație, supranumită a **noii spiritualități**.

Cel dintâi care, în numele generației sale, oferă o sinteză a trăsăturilor specifice ale „noii spiritualități" este Mircea Eliade, care publică în „Cuvântul", începând cu 6 septembrie şi până în 16 noiembrie 1927, seria de articole intitulată – „Itinerariu spiritual".

Acest manifest trasează liniile de orientare „pe viitoarea hartă sufletească a generației". El se vrea un îndreptar, care să „ia atitudine împotriva vechilor metode, să schițeze critica celor câteva personalități ce năzuiesc încă să ne fie îndreptarii; şi să afirme valorile, preferințele, țelurile". Referindu-se le specificitatea generației sale, Mircea Eliade depistează şi cauzele, circumstanțele care au determinat o astfel de conformație: „Pentru cine înțelege – noi suntem generația cea mai binecuvântată, cea mai făgăduitoare din câte s-au rânduit până acum în țară. Trebuie să ținem seama numai de elită.

Suntem cei care au trecut, odată cu copilăria, experiențe diverse şi tragice, care am cunoscut viața, răsfrântă pe fețele părinților noştri. Unii au suferit mai mult, alții mai puțin. Dar toți ne-am **întrebat**. Ceea ce nu se făcuse până atunci. Criza religioasă a fost pentru noi mai puternică decât a generațiilor trecute… Confuzia care s-a făcut înaintea noastră, şi pe care o fac acum profesorii universitari – noi nu am făcut-o. Pentru că noi am cunoscut o viață mai **completă**. Am trecut experiențe care ne-au adus la rațiune, la artă, la misticism. Suntem cei dintre care diferențiem planurile acestea de realitate, şi înțelegem că fiecare îşi au viața şi legile lor. Viața izbindu-ne dureros şi precoce, ne-a apropiat de realități necunoscute celorlalți.

De aceea pentru noi – viața lăuntrică e atât de cruntă, de diversă, de chinuitoare. În noi izbândeşte **spiritul**" [Apud 1, p. 309].

Noua mentalitate este justificată, într-un mod bombastic, de experiența tragică a tinerilor care au cunoscut **o viață completă**. Polemica ia amploare odată cu apariția manifestului „Crinului Alb" publicat în „Gândirea" din august – septembrie 1928 ca un exuberant act de violentare a „bătrânilor". Semnatarii „manifestului" supun unui rechizitoriu generațiile anterioare, vinovate de „lipsa de gânduri proprii", de „împrumuturi necernute", de „dezolanta lipsă de simț filozofic" (au acceptat concepția materialistă a istoriei, monismul darvinian, Iluminismul francez, uitarea de Dumnezeu) ş.a.m.d.

BDD-A25958 © 2009 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:12 UTC)

Idealurile „fiilor Soarelui" sunt formulate în „completudinism" – „un amestec de Raţiune, Intuiţie, Elan, Extaz". Elaborat sub tutela neafişată a lui N. Crainic, „Manifestul…" atesta reeditarea în termeni noi a **ortodoxiei populare**.

Astfel, pe de o parte a baricadei s-au situat „tinerii" de la „Gândirea" şi „Cuvântul" şi aderenţii lor, provizorii, pe de altă parte, „bătrânii" Ş. Cioculescu, G. Călinescu („Viaţa literară"), M. Polihroniade („Vremea"), Al. Sahia („Bluze albastre"), Z. Stancu („Floare de foc"), Mihai Ralea („Viaţa românească"), Eugen Lovinescu („Facla"). Acuzele au fost reciproce, polemica „generaţionistă" având la bază divergenţe esenţiale de natură filosofică şi ideologico-estetică.

Zgomotoşii tineri (la momentul declanşării campaniei generaţioniste) erau Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Constantin Noica, Mihail Polihroniade, Ionel Jianu, Mihail Sebastian, Mircea Vulcănescu, Stelian Mateescu etc., dar şi semnatarii manifestului „Crinul Alb": Petre Marcu-Balş, Sorin Pavel şi Ion Nestor. „La o privire mai atentă – remarcă Dorina Grăsoiu – se pot observa uşor deosebirile (chiar divergenţele) de păreri, motiv pentru care au şi existat atâtea dispute şi polemici între aşa-zişii reprezentanţi ai „noii spiritualităţi". Sigur că anumite „idei-forţă" le erau comune (obsesia răfuielii cu vechea mentalitate antebelică, cu concepţia raţionalistă, prăfuită, aspiraţia spre absolut, spre „completudinism"), dar sferele de influenţe diferite care se exercitau asupra lor (pe de o parte – doctrina filosofică a lui Nae Ionescu, ce le inocula dorinţa de a trăi în aventură, spaima de ratare, pe de alta – exaltarea mistic-ortodoxistă a lui Nichifor Crainic) au dus la puncte de vedere, deosebite, deseori ireconciliabile" [1, p. 308]. Liniile de orientare ale acestora, se pare, sunt deja clarificate de D. Micu [2] şi Z. Ornea [3].

Neomogenitatea taberei „tinerilor", influenţaţi, unii de **trăirismul** lui N. Ionescu şi, alţii de **gândirism,** este afirmată şi de o puzderie de publicaţii ce se declară programatic reviste „de generaţie". Nu întâmplător Nichifor Crainic, foarte pătimaş, se vede obligat să ia atitudine faţă de agresivitatea „tinerilor" ieşiţi de sub tutela sa: „Aproape toate condeiele care activează azi în literatură au trecut prin paginile ei („Gândirii" – *n. n.* – *A. B.*). Nu există nici un începător de talent care să fi bătut la poarta „Gândirii" zadarnic. E singura revistă care şi-a oferit locul de frunte oricărui debutant cu reale însuşiri. Unde e prigoana? Unde ignorarea? Unde călăii generaţiei noi?" [4, p. 192]. Referindu-se la acuzaţiile tinerilor, N. Crainic se întreabă – „Care sunt scriitorii bătrâni ai României de azi?" – şi răspunde: „În realitate suntem singura ţară fără scriitori bătrâni. E unul singur de 60 de ani: Brătescu-Voineşti, care s-a izolat într-o tăcere tristă, departe de mişcarea literară. Vin apoi câţiva de 50 de ani: M. Sadoveanu, cel mai mare stilist al nostru, lucrând într-un feroce egoism, fără nici un contact camaradesc cu restul scriitorilor; Octavian Goga, generos camarad al oricui…; Tudor Arghezi care, când a scos câte o revistă proprie, a înţeles s-o pună la dispoziţia tuturor începătorilor; Ion Minulescu, entuziast pentru orice trăsnaie; Gala Galaction, săritor fratern pentru toţi. Cam aceştia şi cam atâţia sunt scriitorii bătrâni dacă la 50 de ani îi putem numi bătrâni. Cu o excepţie – două, pot fi ei acuzaţi de fobie faţă de tineret?" [4, p. 192].

Reflectând despre cele două cenacluri ale lui M. Dragomirescu şi E. Lovinescu, mentorul tineretului de la „Gândirea" atenţionează: „Care tânăr începător a fost prigonit sau ignorat de aceste cenacluri? Amfitrionii lor, amândoi, s-au întrecut în bunăvoinţă şi au renunţat la exigenţele elementare ale criticii numai pentru a încuraja orice mugur în care au crezut că văd o viitoare floare literară. Scrisul lor şi fapta lor stau dovadă

BDD-A25958 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:12 UTC)

a unui credit nelimitat acordat tinereţii dibuitoare. Conducătorii celor două cenacluri ca nişte noi Heliozi, pot fi acuzaţi de excese de bunăvoinţă, în nici un caz de ostilitate faţă de generaţiile începătoare. Numai cine n-a vrut, acela n-a căpătat un certificat de glorie prezumtivă" [4, p. 192].

În nr. 3-4 al revistei „Criterion" din 1934 Mircea Vulcănescu publică un studiu amplu, în care formulează şi fundamentează şapte componente ale conceptului de generaţie literară: „O generaţie este o grupare socială bio-psiho-istorică, în care predomină oamenii de aceeaşi vârstă. Manifestările acestei grupări sunt condiţionate de faptul că membrii componenţi au participat la un anumit eveniment istoric, a cărui influenţă au suferit-o în perioada lor de formaţie intelectuală: – fapt care face să predomine în manifestările lor preocupări de aceeaşi natură, precum şi o asemănare de material şi de maeştri" [5, p. 5]. De altfel, la intervale mai mult sau mai puţin constante, în România modernă se succed, conform unor opinii, următoarele generaţii: 1) generaţia premergătorilor (marcată de revoluţia lui Tudor Vladimirescu), 2) generaţia paşoptistă, 3) junimistă (1880), 4) generaţia socială (semnalul de alarmă tras de răscoalele din 1907), 5) generaţia de foc (gândiristă, după numele celei mai importante publicaţii a „supravieţuitorilor" primului război), 6) „Criterionului" (adolescenţi în primul război şi pe care Eliade îi numeşte promoţie), 7) generaţia lui Nichita Stănescu şi Nicolae Breban (estetizantă), 8) generaţia '89" [6, p. 11].

Dintre revistele cele mai intransigente cu „tânăra generaţie" este „Viaţa românească". În repetate rânduri, ea a luat atitudini acerbe faţă de „publicistica literară de după război" în care ar fi dat buzna cu „plictisitoare gălăgie o serie de băieţi, cu pretenţii de literaţi", care în simpatica lor naivitate cred că a fi tânăr e o valoare în sine, o calitate ce-ţi dă dreptul să spui orice şi cum te taie capul". De această prejudecată şi „tapaj literar" sunt responsabili „acei care ani de zile în şir au cultivat în interes propriu, banala şi plictisitoarea vorbărie despre „tânăra generaţie". Câţiva, printre care se găseşte şi unul cu „studii" în ţara lui Gandhi (unde a stat pentru a învăţa engleza), au profitat gras de pe urma acestei chestii cu generaţia". Pe urma lor, consideră polemistul caustic „ceea ce a rămas este doar generaţiomania aceasta, lipicioasă ca boala oiţelor". Pentru a reconstitui atmosfera mişcării literare din aceşti ani este absolut necesar să reproducem, cel puţin, un fragment – două din „războiul generaţiilor". Iată o mostră de invectivă, de limbaj violent, de contestare fulminantă: „Asistăm … în ultima vreme la o adevărată invazie de lăcuste generaţioniste, pur şi simplu neisprăviţi, cu gălăgioase veleităţi, literare, se zice.

Se îmbulzesc, îşi dau brânci unii altora, pentru a ajunge oricum şi cu orice preţ în pagina tipărită. Pentru acest scop unii desperează periodic şi arţăgos, întrecându-se în strâmbături patetice, alţii terfelesc cu înverşunare care şi aşa îşi păstrează intactă valoarea, iar alţii înjură pur şi simplu, probabil făcându-şi socoteală că înjurătura din topor, pe ton cât mai mujic posibil, izbeşte atenţia publică şi consacră faima. Am văzut doar pe unul din aceştia, de altfel o perfectă nulitate (Milovici, parcă), făcând harcea-parcea pe Arghezi şi alţii, proslăvind în schimb trei, patru băieţi colegi întru generaţie… Aspectul cel mai hazliu al acestor exhibiţii este altul: fiecare nimenea din aceştia, mulţi şi mărunţi ca ciupercile crescute dimineaţa pentru a muri seara, se crede chemat să scoată o revistă şi să dea directive oricum spirituale. Aşa s-a împlut piaţa cu o sumedenie de „reviste" puse pe harţă cu toată lumea, gângăvind

BDD-A25958 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:12 UTC)

atitudini eroice şi „novatoare”. Recent de tot e şi una „Criterion”, imagine fidelă a unui americanizant superficial, aprig interesat de parvenire, cu toată mintea sa gongorică şi lamentabil haotică. Nu căutaţi însă miezul, talentul adevărat, pregătirea acestor generaţionişti, pentru că veţi fi ispitiţi să spuneţi cu noi: „la carte, băieţi!” [7, p. 105-106].

Aceste violente atitudini de contestare în polemici acerbe, s-ar părea inutile, dar, în ultimă instanţă, ele au dinamizat viaţa literară, au stârnit un mare avânt, au dus la o mutare a accentelor valorice, la o schimbare de mentalitate.

Mişcarea „generaţionistă” a produs o întreagă literatură a manifestelor, care sub raport cantitativ depăşeşte cert literatura avangardei şi suscită interes din mai multe puncte de vedere. Mai întâi, dominanta acestor manifestări (de altfel cu un strălucit succes de presă) este rivalitatea acută dintre „**tineri**” şi „**bătrâni**”. Tinerii nestăviliţi pleacă din start de la preconceputa premisă a rupturii iremediabile dintre generaţii. Aceasta nu înseamnă altceva decât reluarea conflictului dintre „părinţi” şi „copii”, etalându-se, paradoxal, insuficienţa adevăratei „spiritualităţi” sau, dimpotrivă, este verificat imperativul dictaturii unei noi mentalităţi şi sensibilităţi artistice.

În Basarabia anilor ’30 manifeste şi atitudini „generaţioniste” se proclamă programatic la revistele „Poetul”, „Itinerar”, „Familia noastră”, „Generaţia nouă”, „Bugeacul”, „Viaţa Basarabiei”. Dar, este interesant că la violenţele „tinerilor” nu a răspuns tranşant niciun „bătrân”, provocând, în schimb, revistele de peste Prut.

În ce măsură mişcarea „generaţionistă” din presa basarabeană îşi asumă idealurile „noii spiritualităţi”? Care sunt „ideile-forţă” comune tinerilor din centru şi celor din provincie? în ce momente esenţiale se diferenţiază? Care sunt divergenţele tinerilor basarabeni?

În acest sens, manifeste net deosebite de cele ale „noii spiritualităţi” aici nu se înregistrează, dar ideea fixă, **marota basarabenilor**, şi în atitudinile lor „generaţioniste”, rămâne proverbialul spirit regionalist.

Chiar dacă violenţa nu poate fi o dovadă, tinerii totuşi, cu o vehemenţă verbală rar întâlnită până atunci, exercită un „tir continuu” asupra „bătrânilor”, respectiv a tuturor autorităţilor culturale. Agresivitatea le este un dat comun. Se ştie că aceşti „tineri furioşi” (mai toţi proaspeţi absolvenţi de liceu, în jurul vârstei de 19-20 de ani) nu numai că le contestă „bătrânilor” (care uneori nu numără mai mult de trei decenii!) orice merit, dar încearcă să-i înlăture din „arena literară ca pe nişte fosile ancorate în vremuri iremediabil apuse, într-o mentalitate învechită, desuetă, şi deci, implicit, dăunătoare”. Astfel, „erijându-se în reprezentanţi ai unei noi spiritualităţi”, intransigenţi şi justiţiari, ei se cred îndreptăţiţi, în numele noilor idealuri pe care le proclamă bătăios să arunce un teribil „în lături” exponenţilor „generaţiei războiului”, printre aceştia numărându-se „ramoliţi” de tipul: Nicolae Iorga, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, Mihail Dragomirescu, P. P. Negulescu, dar şi scriitori „compromişi” precum: T. Arghezi, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Ion Pillat, Adrian Maniu etc. [1, p. 307].

„Ramoliţii” din Basarabia sunt cei din „generaţia Unirii”, printre figurile proeminente remarcându-se Pan. Halippa, Ion Buzdugan, Sergiu Victor Cujbă, Iorgu Tudor, Teodor Vicol, Gheorghe V. Madan, Ştefan Ciobanu ş.a. Printre adepţii „noii spiritualităţi” se manifestă impetuos Nicolai Costenco, Vasile Luţcan, Sergiu Matei Nica, Vladimir Cavarnali, Bogdan Istru, Teodor Nencev, Petre Ştefănucă ş.a.

BDD-A25958 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:12 UTC)

Aceste violente atitudini de contestare în polemici acerbe, s-ar părea inutile, dar, în ultimă instanţă, ele au dinamizat viaţa literară, au stârnit un mare avânt, au dus la o mutare a accentelor valorice, la o schimbare de mentalitate.

„Ostilităţile" n-au venit din partea „bătrânilor" şi s-au limitat în presa basarabeană la un schimb benign de replici. Mult mai incitante sunt diatribele la adresa tinerilor basarabeni aduse de revista „Gândirea" pentru care Basarabia şi basarabean înseamnă un românism nepus la punct, pentru că provincia de la Nistru e singura care înaintează foarte greu şi încet în românizarea culturală. Explicaţia ar sta în formaţia neromânească a intelectualităţii de aici. Ideile acestea, emise de Nichifor Crainic, nu-şi pierd actualitatea nici azi, din păcate.

Exigenţe clare înaintează tinerilor basarabeni şi revistele „Cuget clar", „Însemnări ieşene", „Viaţa românească", „Adevărul literar şi artistic" etc. De obicei, sunt atacate cu precădere pretenţiile regionaliste şi apoi alte păcate ale mişcării literare de aici. Astfel, spre exemplu, „Adevărul literar şi artistic" consideră noua revistă basarabeană „Itinerar" ca fiind fără ţintă. Iată un reflex necruţător: „Câţiva tineri basarabeni după ce au scos o revistişoară intitulată pretenţios „Poetul", socotind că „misiunea" din paginile acelei publicaţii le e terminată şi-au botezat-o „Itinerar" şi au pornit iar la drum. Tinerii se consideră „noua generaţie, noua Basarabie" şi afirmă – fără modestie – „că şi-au verificat talentele printr-o autocritică necruţătoare".

Odată verificarea şi autocritica făcute, dumnealor „explorează marele necunoscut al temperamentului răsăritean, urcă până la capodoperă prin despicarea sufletului autohton până la cele mai mărunte tendoane" (sic), se declară singuri: „avem poeţi mulţi, îngrozitor de mulţi, care trăiesc cu ei, în plimbările dionisiace prin sarabanda sateliţilor solari mirosul unui pământ fără prihană şi naiv unde păcatul e un dar…" Şi declaraţia se încheie cu ameninţarea că „din provincia aceasta va răsări cea mai autentică şi mai înaltă poezie românească". Atunci „să bată clopotele şi inimile să se prosterneze".

Totdeauna tinerii care au făcut versuri au încredere nelimitată în faptele lor. Dar de la această încredere – lăudabilă desigur – până la impertinenţa celor care se târăsc în plimbări dionisiace prin sarabanda sateliţilor solari e exact distanţa dintre oamenii sănătoşi la minte aiuriţi în drum spre casa de nebuni [8, p. 11]. Consecinţele nefaste ale maladiei literare sunt deplânse în continuare, aducându-se probe de agramaţie şi primitivitate alarmantă: „Şi pentru că după afirmaţiile celor care şi-au verificat talentul se publică şi talentul lor, să luăm la întâmplare câteva. O primă «poezie» semnată de Iorgu Tudor, grăieşte: «Boemi, re-ntorşi la primitiv,/ Vom bea agheasma de pe floare…/ decor sălbatec, non motiv,/ pustiu: nici om, nici cugetare!». Într-adevăr, autorul dovedeşte că e întors la primitivitate. Un imens pustiu se întinde în poezia sa care cuprinde mărturisirea sinceră a lipsei totale de cugetare. Suntem de acord cu «autocritica» dlui poet.

De un secol!

Dl B. Baidan e alt poet din «generaţia nouă». Dsa scrie: «În lumea ceasului de veghe mă prostern/ Şi-s preotul ceremoniilor de anateme;/ Stă gândul în genunchi şi ca-n infern/ Sunt singur de un veac scriind poeme.» Se laudă dl Baidan. După cum ţine condeiul se vede cât colo că nu e familiarizat de prea multă vreme cu scrisul; iar dacă pretinde că scrie «de un veac», să ne ierte: într-o sută de ani de exerciţii şi bietul Carol Scrob ar fi dat ceva mai bun" [8, p. 11].

BDD-A25958 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:12 UTC)

Atitudini identice, referitoare la mişcarea „generaţionistă" din Basarabia, descoperim în toată presa din ţară şi ele definesc o stare de normalitate în această epocă.

În Basarabia anilor '30 mişcarea „generaţionistă" obţine o dinamizare marcantă odată cu venirea la „Viaţa Basarabiei" a câtorva tineri. Liderii acestora sunt: Nicolai Costenco, Vasile Luţcan, Vladimir Cavarnali. Situaţia de conflict e creată de N. Costenco, care, în numărul 7-8 (anul 1934) al revistei, publică, pe când nu împlinea nici 20 de ani, articolul „Lumea veche şi lumea nouă", cu un pronunţat caracter de manifest. Bineînţeles, programul noii generaţii de condeieri basarabeni e precizat în continuare cu orice ocazie. O primă revendicare vine de la Vl. Cavarnali: „Tineretul Basarabiei stă astăzi pe o poziţie nouă, necunoscută înaintaşilor. Conducătorii provinciei de după război şi marele număr al profitorilor de după Unire, şi-au făcut studiile în vechea Rusie ţaristă. Concepţiile lor asupra vieţii, cultura lor generală, angrenajul total al fondului lor sufletesc, este format în cadrul vechii culturi ruseşti, reacţionară şi feudală. Influenţa ei a mers până acolo, încât bănuim că a schimbat în mare parte trăsăturile caracterului lor. Acţiunea lor zilnică, actele lor sociale, politice, culturale, viaţa lor intimă este alimentată de educaţia căpătată înainte de război. De aceea, oricât de utilă le-ar fi fost activitatea în noua conducere a statului românesc, ei nu ne oferă nouă, tineretului basarabean, o posibilitate de înţelegere a ideilor noi ce ne frământă acum. Între noi şi ei, este un hotar care-şi înalţă zidul şi ne separă ca pe nişte vecini înduşmăniţi… Ceea ce ne desparte fundamental, rezultă din educaţia culturală capitală în cadrul altei istorii.

Eram ţânci când s-a dezlănţuit războiul mondial." [9, p. 1].

Elementele esenţiale ale acestei revendicări veneau în consonanţă perfectă cu cele ale tinerilor „noii spiritualităţi". Reproducem un alt fragment, în care este precizat în continuare crezul noii generaţii basarabene, exprimat de Nicolae Spătaru în numărul următor (nr. 11-12, 1936) al revistei „Viaţa Basarabiei":

„Aventura… – iată specificul generaţiei noastre.

Ceva fără merite. Înainte de timp. O poftă de bestie. Un miraj cu păcate. O minciună atrăgătoare şi un chin nesfârşit. O boală.

Poate că puhoiul de sânge, ce a ţâşnit în timpul războiului din trupurile nevinovate, se răzbună azi împotriva sufletului… Şi îl torturează, aruncându-l în beznă, unde nu se văd îngrădirile. Unde triumful ironiei stă la volan şi conduce hodoroaba ruginită peste trupuri, peste demnitate. Pe drumuri spre cuceriri urâte.

Şi cu viteză mare.

În locul sângelui, care ar trebui şi de data aceasta să se scurgă din rănile tuturor, căci fiecare, la rândul său, este trântit la pământ în lupta nedreaptă, cu piedici – se scurge un potop de boale şi venin…

Supuşii aventurilor nu se răzvrătesc împotriva stăpânirii lor nechemate. Nu se opresc în faţa vrăjmaşului, ca să-l pironească la zid. Ci, din contra, se ridică murdari din umilinţa căderii lor şi cu o furie mai mare, aleargă pe urmele păcatului spre a-l întrece.

Pentru satisfacţii materiale, pentru acaparări de poziţii, ce măgulesc numai orgoliul strâmb, şi pentru socoteli străine de totul ce este frumos şi normal, se acoperă virtutea cu admonestările, criticele şi ţipetele insului din generaţia noastră.

«Timpurile grele» şi «timpurile bune» deapănă o altă aţă, dintr-un alt ghem. Lângă firul curat şi neted al acestor timpuri se tăvăleşte curmeiul murdar şi noduros al generaţiei de azi.

BDD-A25958 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:12 UTC)

Să ne oprim.

…Şi apoi să începem a depăna firul adevărat…”.

Cu aceste materiale în presa basarabeană din anii ’30 se declanşează o adevărată campanie „generaţionistă”.

În planul dezbaterilor nu e accidentală nici recenzia lui N. Costenco la un volum al lui Mircea Eliade, liderul generaţiei în plină afirmare. Este un moment în care, indirect, se manifestă mai multe simptome ale „generaţiomaniei”: „Atâtea s-au spus despre dl Mircea Eliade, tânărul autor a o jumătate duzină de volume – mai întâi că e norocos, pentru că avu ghinionul de a scoate mai multe ediţii, că e logician, metafizician, filosof pentru că are o catedră sau ceva asemănător la universitatea bucureşteană, că e romancier, că e… frunză verde sau mai ştiu eu ce, dar nimeni n-a înţeles, n-a pătruns esenţa poetică a lui. De ce? Pentru că există atâta rea credinţă şi atâta imbecilitate în publicistica literară românească, în această eternă cafenea, în care se macină şi se recuză orice bună intenţie, orice talent, orice onestitate – încât să ai geniul lui Goethe şi prolificitatea lui Victor Hugo şi tot n-ai să poţi schimba ceva – cum spune singur dl Eliade.

Când vorbesc de M. Eliade, mai ales după ce am citit *India*, am în faţă un poet autentic, colorist, sensibil ca o fată mare din veacul trecut, plin de amarul unui secol mizerabil, revoltat şi dezgustat de masca ipocrită a convenţiilor sociale şi chiar a societăţii. Nedreptatea lumii întregi zgândăreşte inima acestui receptor nefericit şi-l face să crişte şi să strige – dar *vox clamantis in deserto*” [10, p. 55].

Chiar dacă „generaţia Unirii” nu s-a lăsat antrenată în polemici, manifestul tinerei generaţii basarabene constituie o sinteză a unei stări de spirit, ce caracterizează o întreagă mişcare literară, şi în nici un caz nu poate fi trecută cu vederea [11]. De remarcat că tezele esenţiale ale manifestului se rezumă la constatarea că „trăim în prezent toţi bătrâni şi tineri, asistând, sau prinşi la un duel tacit dintre două forţe, dintre două lumi. Una veche, greoaie, învăluită în plapoma situaţiei şi trecutului care rânjeşte nemulţumită la celălalt, adversar, tineretul legănat în pătucul mizeriei şi al neliniştii sufleteşti căruia rânjetul morţii i-a fost umbra îngerului păzitor. O realitate unică, născută de fantoma războiului.

Lumea veche a romanticilor, a celor ce aveau ca moştenire un ideal fantezist, a început să se clatine ameninţând cu prăbuşirea” [12, p. 115].

De aici şi siguranţa că între „cei cărunţi” şi „adolescenţi” e o discontinuitate de idealuri: „Idealuri falsificate, nenaturale, de dreptate, de autoritate, de credinţă, de lege, au încercuit o imensă statuie de bronz, produce la nesfârşire acelaşi sunet, lipsit de orice avânt. Entuziasm de butoi, fără nici un ecou spre înălţimi”.

În viziunea tânărului polemist, bătrânii sunt nişte perverşi, nişte laşi. De ce? Care îi sunt argumentele? „De ce perversitate, mă veţi întreba?” şi iată convingerea: „…Dintr-o ambiţie neroadă de a persista cu orice preţ, într-o eroare, din frica de a nu fi condamnaţi – deci o acţiune laşă – au impus mii de suflete pe făgaşul minciunii şi al ştiinţei zadarnice, suflete, care, din aceeaşi josnicie de caracter, au devenit conducătoarele altor generaţii spre pierzanie”.

Dar şi mai grav e că după un timp „tot acest convoi bătrân, prin lunga persistare în minciună, a început să creadă el însuşi în realitatea ei. Şi i-ar fi frică să ridice perdeaua pentru că presimte că ar vedea falimentul a tot pentru ce a luptat o viaţă. S-a întâmplat un cataclism. Toată floarea naţiunilor şi-a risipit sângele pe jumătate pur în ţărână care

BDD-A25958 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:12 UTC)

primeşte şi ce-i bun şi ce-i rău cu o egală îmbrăţişare. S-a produs războiul mondial, care a distrus legătura dintre tineri şi bătrâni. A distrus sprijinul şi conducerea, generaţia de tranziţie, pe care le-ar fi dorit copiii legănaţi de cântecul exploziilor pentru totdeauna şi iremediabil" [12, p. 115].

Imediat după război s-au trezit faţă în faţă două fiinţe „intrigate de a se vedea aşa de aproape ca doi străini, fiecare fiind doar curios să-l cunoască pe celălalt. Şi unii, bătrânii, ca nişte uriaşi au neglijat piticii, care, la rândul lor, au neglijat bătrânetul. Nişte fiinţe aşa de greoaie le-am făcut impresia îndobitocirii".

Astfel s-a născut, consideră tânărul, conflictul tacit între reprezentanţii „celor două lumi antipodice". „A început o năruire în labirintul vieţii, dar toate uşile nu arătau decât o cameră mai hidoasă decât alta.

Falsitatea credinţei, parodia adevărului, şi, mai pe scurt, farsa societăţii cu toate idealurile ei trâmbiţate de egalitate l-a dus la dezasperare. Unde să meargă? La ce uşă să bată? în cine să creadă?".

Ca un bun discipol al lui Nae Ionescu, autorul manifestului declară că „aventura, salvatoarea aventură" le-a venit tinerilor în ajutor. Se crede că: „…tineretul prezintă un caz anormal pentru bătrâni. Aceşti înaintaşi în vârstă mai au naivitatea să creadă în simplicitatea sufletească a tineretului şi în ignoranţa lui. Dar nu-şi dau seama că acest curios tineret, ironic şi insolent, are înţelegerea fundamentală a vieţii printr-un mecanism fenomenal de apriorism. Cunoaşterea instinctivă, inconştientă a realităţii. Cunoaşterea ce nu a urmat calea empirică a dibuirii. Calea subconştientului l-a condus drept la ţintă" [12, p. 116].

Tinerii, „flori albe pe marginea drumului", sunt stropiţi de noroi. Ei se simt în vid, în nimic. „Gol în afară, gol înăuntru". Deşi se simt în centrul lumii, pe „drumul vieţii continuă să lepăiască în noroi", pe ei îi deranjează „tălpile grele ale tradiţiei, ale umbrelor vechi". Datoria tinerilor e să deştelenească „pârloaga sufletească", să arunce, „în pământul ei gras, seminţele voinţei, credinţei". Datoria tinerilor e de a „ridica Basarabia. Viitorul spre care năzuim să se rezume într-un ideal care ne va conduce spre ţintă şi ne va scoate din haosul rătăcirii actuale. Iar idealul să ne fie acesta: Basarabia a basarabenilor." [12, p. 117].

În afirmarea anevoioasă a tinerilor sunt de vină bătrânii cu lumea lor veche.

„Lumea veche se înfăţişează ca un munte greoi, găunos, mâncat de ape ca de lepră, hidos în decadenţă, ca un corp intrat în putrefacţie. Şi se întâmplă un cutremur neaşteptat, de o violenţă catastrofală şi muntele se prăbuşeşte. Vuiet, nor de praf, dar, după ce se limpezeşte totul, în aer se înalţă, printre dărâmături, o stâncă albă, luminos de albă, să înfrunte acelaşi înşelător cer albastru.

Dar muntele acestei lumi învechite nu se va zgudui odată, să lase sarcina apăsătoare a înălţimilor pe alţi umeri? Avântul tinerilor, oare se va dărâma sub băligarul acestor tradiţii neghioabe?" [12, p. 117].

În numărul următor al revistei N. Costenco va insista şi mai vehement. Iată doar câteva mostre: „În prezent suntem martorii unei catastrofe sociale, când mecanismul valorilor e în pană. Cum va lua sfârşit această eclipsă şi când – nimeni nu-şi dă seama. Dar în aer pluteşte o ameninţare, de care nu ne vom da seama, decât atunci când vom fi ameninţaţi în însăşi existenţa noastră. Ne va conduce atunci doar vocea supremă a conservării speciei" [13, p. 57].

BDD-A25958 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:12 UTC)

De aici mesianismul noii generaţii: „Majoritatea poate nu şi-a dat seama, încă, de lumina nedefinită, care se iveşte întrânsa şi nu ştie precis, de unde emană şi pentru ce. Un proces lent, de transformare, e mai trainic, desigur, – dar altă idee, cea de evoluţie, de progres, cere imbolduri uriaşe şi atunci o minoritate, cu riscul sacrificării ei pe altarul unui ideal, răzvrăteşte, mişcă masele într-un tempo accelerat, care pare anormal."

Şi în continuare tot afirmaţii în cele mai cunoscute tradiţii ale „noii spiritualităţi": „… mai este un soi de societate… compusă din boşorogi şi tineret – cazul tipic al Basarabiei, unde se cere o acţiune intensă de purgare a excrementelor bătrâne, ca să nu se otrăvească organismul nou, care e în formaţie. Lupta apare anevoioasă, însă zările sunt de bun augur. Flamura trezirii fâlfâie la orizonturi, către care se îndreaptă privirile entuziaste ale unei ere mai luminoase, mai curate, în care tineretul veşnic reînnoit va scuipa asupra mizeriilor vulgare ale unui trecut putred" [13, p. 59].

Impetuosul Nicolai Costenco continuă tirul asupra bătrânilor prin „Strigătul unei generaţii" („Viaţa Basarabiei", 1934, nr. 10), „Generaţie tristă" („Viaţa Basarabiei", 1938, nr. 8-9) etc., precum şi într-o puzderie de recenzii. El este susţinut de Vl. Cavarnali prin „Consideraţii despre scriitorul tânăr" („Viaţa Basarabiei", 1937, nr. 1-2), de V. Luţcan într-o mulţime de recenzii la adresa bătrânilor sămănătorişti şi de bolgrădeanul Igor Ivanov, care fondează în acest sens o revistă specială „Generaţia nouă", al cărei program e precizat în patru numere. Şi care, în fond, nu se diferenţiază cu nimic de manifestele precedente.

Cu un program „generaţionist" debutează şi revista „Bugeacul": „În viaţa socială se dă o luptă între spiritul vechi, al cărui exponent este generaţia bătrână, spirit incapabil a satisface cerinţele timpului şi spiritul nou de care e animată generaţia tânără şi care cere ca la baza oricăror manifestări şi creaţiuni să stea dragostea de muncă dezinteresată, dragostea de adevăr şi dreptate. Scopul fiind atât de frumos, izbânda va trebui să fie odată şi odată de partea tineretului, fiindcă numai acesta poate să aducă un spirit nou în această ţară" [14, p. 3].

Dincolo de aceste veleităţi, mişcarea „generaţionistă" a avut şi misiunea să îndrume pe calea românismului tineretul minoritar. Într-adevăr, „Basarabia a dat dovezi de un mare interes literar" [15, p. 968].

Oricum, fenomenul în Basarabia a avut un larg ecou şi a trezit la viaţă talente veritabile: Lotis Dolënga, Sergiu Sârbu, Octav Sargeţiu, Vladimir Cavarnali, Iacob Slavov, Boris Baidan, Nicolai Costenco, Teodor Nencev, Anton şi Vasile Luţcan, Bogdan Istru, Nicolae V. Coban, Magda Isanos, Valeriu Ciobanu, Gheorghe Rusu, Sergiu Matei Nica, George Meniuc, Sergiu Grosu, Robert Cahuleanu, Al. Robot, Eugen Coşeriu ş.a. Cel puţin, în această atmosferă s-a afirmat spiritul lor creativ şi competitiv.

Mişcarea „generaţionistă" a făcut, desigur, multă vâlvă în Basarabia, dar, prin fronda teribilistă sau prin exaltarea mistică, prin violenta contestare a tuturor valorilor trecutului şi, în primul rând, a „generaţiei Unirii", ea demonstrează, nu rareori, şi o insuficienţă acută a adevăratei spiritualităţi. Cu toate acestea, mişcarea „generaţionistă" – în momentele ei esenţiale şi în tendinţa ei fundamentală – nu este altceva decât o **manifestare a unei crize de creştere**. Oricum, după îndelungi gestaţii şi mult zgomot pentru nimic, ea rămâne simptomatică prin literatura manifestelor şi prevesteşte **schimbări de mentalitate, de viziuni, de sensibilitate**.

BDD-A25958 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:12 UTC)

Mişcarea literară din anii ’20-’30, la nivelul ideologiei literare, este reductibilă, în ultimă instanţă, la disputa în jurul oportunităţii unui sau altui model literar.

Dintr-o perspectivă lovinesciană, sincronizarea literaturii basarabene cu „spiritul veacului”, cu ritmul de dezvoltare a propriei societăţi, cu ideile, forţele şi problemele ei, a condiţionat trecerea de la o literatură cu tematică preponderent rurală la o literatură de inspiraţie citadină. Cu toate acestea, literatura basarabeană, în cea mai mare parte a ei, se află într-un proces asincron, retardar faţă de tendinţele literaturii române, situându-se pe o treaptă inferioară de evoluţie în raport cu literatura de la centru. Tradiţionalismul basarabean argumentează din diferite perspective ideile comune, specifice epocii, privind autenticitatea culturii, spiritul autohton, corelaţia dintre cultură şi civilizaţie, vechimea poporului român, substratul ei latin sau trac. Tradiţionalismul sămănătorist este completat cu tezele gândiriste privind credinţa ortodoxă. Împrumutul de modele, forme, tipare în care să se toarne viaţa omului basarabean a suscitat mai multe polemici. Atât **protocroniştii**, cât şi **sincroniştii** au pledat pentru conectarea la marele flux al literaturii române. Această conectare se resimţea de unii ca o necesitate organică de dezvoltare, în timp ce acelaşi fenomen al formelor fără fond era tratat de alţii ca un proces cosmopolit, un act de artificializare a specificului naţional şi deci de alterare a specificului local, autohton.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. D. Grăsoiu, *Campania „generaţionistă” în presa românească interbelică* // „Atitudini şi polemici în presa literară interbelică. Studii şi antologie”, Bucureşti, 1984.

2. D. Micu, *Gândirea şi gândirismul*, Bucureşti, 1975.

3. Z. Ornea, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*, Bucureşti, 1980.

4. N. Crainic, „*Tineri” şi „bătrâni*” // „Gândirea”, 1932. – Nr. 4.

5. M. Vulcănescu, *Generaţie* // „Criterion”, 1934. – Nr. 3-4.

6. C. Bădiliţă, *Inflaţia de generaţii* // „Luceafărul”, 1994. – Nr. 18 (5 octombrie).

7. P. Nicanor, *Băieţi literaţi* // „Viaţa românească”, 1934. – Nr. 19-20.

8. „*Itinerar” fără ţintă* // „Adevărul literar şi artistic”, 1938. – Nr. 940 (11 decembrie).

9. Vl. Cavarnali, *Revendicări* // „Viaţa Basarabiei”, 1936. – Nr. 10.

10. N. F. Costenco, *Mircea Eliade*. *India* // „Viaţa Basarabiei”, 1934. – Nr. 10.

11. A. Ciobanu, *Revista „Viaţa Basarabiei”: atitudini generaţioniste* // „Ştiinţa”, 1995. – Nr. 2.

12. N. F. Costenco, *Lumea veche şi lumea nouă* // „Viaţa Basarabiei”, 1934. – Nr. 7-8.

13. N. Costenco, *Răspântii* // „Viaţa Basarabiei”, 1934. – Nr. 9.

14. *Misiunea tineretului* // „Bugeacul”, 1935. – Nr. 1.

15. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1986.

BDD-A25958 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:12 UTC)